

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

EMELT SZINT

Fontos tudnivalók

Olvassa el figyelmesen a feladatokat!

Gondos mérlegelés után ossza be a 240 percet úgy, hogy minden feladatra legyen elég ideje!

Figyeljen a feladatokban adott szempontokra!

Építse be mondanivalójába ismereteit, olvasmányélményeit! Fogalmazzon meg önálló véleményt!

Gondosan szerkessze meg fogalmazását, és ügyeljen a helyesírásra!

Ha bizonytalan, használja a helyesírási szótárt!

NYELVI-IRODALMI MŰVELTSÉGI FELADATSOR

Olvassa el figyelmesen az alábbi alkotást, majd válaszoljon a kérdésekre! (40 pont)

József Attila: *Téli éjszaka*

Légy fegyelmezett!

A nyár

ellobbant már.

A széles, szenes göröngyök felett

egy kevés könnyű hamu remeg.

Csendes vidék.

A lég

finom üvegét

megkarcolja pár hegyes cserjeág.

Szép embertelenség. Csak egy kis darab

vékony ezüstrongy – valami szalag –

csüng keményen a bokor oldalán,

mert annyi mosoly, ölelés főnnakad

a világ ág-bogán.

A távolban a bütykös vén hegyek,

mint elnehezült kezek,

meg-megrebbenve tartogatják

az alkonyi tüzet,

a párolgó tanyát,

völgy kerek csöndjét, pihegő mohát.

József Attila (1905–1937)

Hazatér a földműves. Nehéz,
minden tagja a földre néz.
Cammog vállán a megrepedt kapa,
vérzik a nyele, vérzik a vasa.
Mintha a létből ballagna haza
egyre nehezebb tagjaival,
egyre nehezebb szerszámaival.

Már fölszáll az éj, mint kéményből a füst,
szikrázó csillagaival.

A kék, vas éjszakát már hozza hömpölyögvé
lassudad harangkondulás.
És mintha a szív örökről-örökre
állna s valami más,
talán a táj lüktetne, nem az elmulás.
Mintha a téli éj, a téli ég, a téli érc
volna harang
s nyelve a föld, a kovácsolt föld, a lengő nehéz.
S a szív a hang.

Csengés emléke száll. Az elme hallja:
Üllőt csapott a tél, hogy megvasalja
a pántos égbolt lógó ajtaját,
melyen a gyümölcs, a búza, fény és szalma,
csak dőlt a nyáron át.

Tündöklik, mint a gondolat maga,
a téli éjszaka.

Ezüst sötétség némasága
holdat lakatol a világra.

A hideg úrön holló repül át
s a csönd kihűl. Hallod-e, csont, a csöndet?
Összekoccannak a molekulák.

Milyen vitrinben csillognak
ily téli éjszakák?

A fagyra tört emel az ág
s a pusztaság
fekete sóhaja lebben –
varjucsapat ing-leng a ködben.

Téli éjszaka. Benne,
mint külön kis téli éj,
egy tehervonat a síkságra ér.

Füstjében, tengve
egy ölnyi végtelenbe,
keringenek, kihúynak csillagok.

A teherkocsik fagyos tetején,
mint kis egérke, surran át a fény,
a téli éjszaka fénye.

A városok fölött
a tél még gőzölög.
De villogó vágányokon,
városba fut a kék fagyon
a sárga éjszaka fénye.

A városban felüti műhelyét,
gyártja a kínok szúró fegyverét
a merev éjszaka fénye.

A város peremén,
mint lucskos szalma, hull a lámpafény,
kissé odább
a sarkon reszket egy zörgő kabát,
egy ember, üldögél,
összehúzódik, mint a föld, hiába,
rálép a lábára a tél...

Hol a homályból előhajol
egy rozsdalevelű fa,
mérem a téli éjszakát.
Mint birtokát
a tulajdonosa.

1933. január

1. József Attila idézett alkotása a *Medvetánc* (1934) című, általa összeállított gyűjteményes kötetben jelent meg. A mai József Attila-kiadások nem kötetekben, hanem keletkezésük sorrendjében közlik a verseket. Érveljen röviden az időrendi kiadás érvényessége mellett és/vagy ellen! (4 pont)

.....

.....

.....

.....

2. A magyar irodalomban jól ismert, elsősorban tematikai értelemben vett műfajt: a tájverset írja újra a *Téli éjszaka*. Hogyan viszonyul József Attila alkotása a tájleíró költemény tematikus és ábrázolási hagyományaihoz? Válasza legalább négy elemet tartalmazzon! (4 pont)

.....

.....

-

 3. Ki a vers felütésének („*Légy fegyelmezett!*”) a címzettje? Válaszában legalább két értelmezési lehetőséget adjon! (4 pont)

.....

4. Milyen szóképp lehet: „*a sarkon reszket egy zörgő kabát*” és az „*Ezüst sötétség némasága/holdat lakatol a világra*”? Nevezze meg az idézetek szóképeit! (4 pont)

a) „*a sarkon reszket egy zörgő kabát*”

b) „*Ezüst sötétség némasága/holdat lakatol a világra*”

5. A versszöveget a kijelentő mondatok uralják. Mi a szerepe e modalitásnak, illetve az ezt megtörő két kérdő mondatnak? Kifejtésében legalább három elemre utaljon! (3 pont)

.....

6. A vers egyik értelmezője, Bókay Antal szerint „A lét matematikai-logikai képtté vált, és valóban itt, a „*Tündöklök, mint a gondolat maga, / a téli éjszaka.*” kijelentésben találhatjuk a vers centrumát, kozmológiájának magvát.”

Egyetért-e a hasonlat idézett értelmezésével? Fejtse ki véleményét! Válaszában legalább négy-öt elemre utaljon! (5 pont)

.....

7. Szigeti Lajos Sándor írta: „József Attila költészetének értelmezői gyakran kerülnek kapcsolatba egy sajátos jelenséggel, a költő érteinek hirtelen arányváltozásaival: a költő önmagát a létezés különböző szintjeire helyezi, s e szintek szemben állnak egy aránytalanul nagy vagy kicsiny világgal, azaz a költő maga is aránytalanul nagy vagy kicsi az így értelmezett világban.”

Hozzon két példát a versből az ilyen típusú „összemérhetetlenségre”, és értelmezze egy-két mondatban, mi lehet az arányváltások szerepe! (6 pont)

Példa:

Értelmezés:

.....

Példa:

Értelmezés:

.....

.....

8. A mű záró képében (az utolsó öt sorban) közvetlenül megjelenik a lírai én. Értelmezze e záró képben megjelenő igealakot („*mérem...*”)! Válasza legalább három elemet tartalmazzon! (3 pont)

.....

.....

.....

.....

9. [...] „*Az elme hallja:*

Üllőt csapott a tél, hogy megvasalja

a pántos égbolt lógó ajtaját,

melyen a gyümölcs, a búza, fény és szalma,

csak dőlt a nyáron át.”

Állapítsa meg az idézett szöveg tagmondatai közötti nyelvtani-logikai viszonyt! (3 pont)

1. főmondat →

2.: 3.: 4.:

10. A kozmosz, a kozmikus idő, a csillagos ég a költészet egyik alapmotívuma. Magyar költők műveiből idézünk e motívumot megjelenítő részleteket. Nevezze meg a szerzőket! (4 pont)

Mindenható sugárral a világ
Fölkelt ölemből; megrázkódtatá
A semmiségnek pusztaságait,
S ezer fejjel a nagy szörnyeteg,
A Mínd előállt. Hold és csillagok,
A mennyi csodái lőnek bujdosók
Kimérhetetlen léghatárokon.

a) Szerző:
.....

Csillagvilágok fénylő táborán át
A végtelenséggel versenyt rohan.
Forogni körbe nem tud, nem akar, hát
Örökké társtalan, boldogtalan!

b) Szerző:
.....

Billió mérföldekről jött e fény,
Jött a jeges, fekete és kopár
Terek sötétjén lankadatlanul,
S ki tudja, mennyi ezredéve már.

c) Szerző:
.....

A csillagok, ma mondd, miért nagyobbak
s mint a kisikált sárgaréz-edények
a konyha délutánján mért ragyognak?
Mit akar tőlem ez a titkos élet?
Ki nyújtja itt e tiszta kegyeket?

d) Szerző:
.....

EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE

Hogyan értelmezi Babits Mihály *Zrínyi Velencében* című műve az európai és a magyar kultúra közötti összetett viszonyt? Kifejtésében térjen ki arra is, milyen jelentőséget tulajdonít e kapcsolat jellegének alakulásában a magyar történelem és kultúra megidézett jelenségeinek! (25 pont)

Babits Mihály: *Zrínyi Velencében*

Szent Márk dicső terén, melyet mélán tapostam,
valaha réges-rég egy másik bús magyar,
méltóbb költő mint én, és hős mint senki mostan,
típott hatalmasan, ki tudta mit akar!

Ki tudta mit akar s nem tudta, hogy a rosszban
Fogyhatlan a világ s nem tudta, hogy hamar
ide vágy vissza a földről, hol bármi sorsban
élni és halni kell; mely ápol s eltakar.

Ezt mind nem tudta még s árva honára gondolt,
s döngött csizmája a márványon s lelke tombolt,
látván sok harci jelt ós ívek oldalán.

Alkonyfelhő borult lagunára, piarcra,
felhőn az angyalok készültek már a harcra,
melyre a holtakat felkölté Alderán.

(Fogarás, 1908 késő ősze)

Babits Mihály (1883–1941)

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

Figyelem! A javítási-értékelési útmutató tartalmi elemeitől eltérő minden jó választ el kell fogadni!

NYELVI-IRODALMI MŰVELTSÉGI FELADTSOR

József Attila: *Téli éjszaka*

Légy fegyelmezett!

A nyár
ellobbant már.
A széles, szenes göröngyök felett
egy kevés könnyű hamu remeg.
Csendes vidék.
A lég
finom üvegét
megkarcolja pár hegyes cserjeág.
Szép embertelenség. Csak egy kis darab
vékony ezüstrongy – valami szalag –
csüng keményen a bokor oldalán,
mert annyi mosoly, ölelés fönnakad
a világ ág-bogán.

A távolban a bütykös vén hegyek,
mint elnehezült kezek,
meg-megrebbenve tartogatják
az alkonyi tüzet,
a párolgó tanyát,
völgy kerek csöndjét, pihegő mohát.

Hazatér a földműves. Nehéz,
minden tagja a földre néz.
Cammog vállán a megrepedt kapa,
vérzik a nyele, vérzik a vasa.
Mintha a létből ballagna haza
egyre nehezebb tagjaival,
egyre nehezebb szerszámaival.

Már fölszáll az éj, mint kéményből a füst,
szikrázó csillagaival.

A kék, vas éjszakát már hozza hömpölyögve
lassudad harangkondulás.
És mintha a szív örökről-örökre
állna s valami más,
talán a táj lüktetne, nem az elmulás.
Mintha a téli éj, a téli ég, a téli érc
volna harang
s nyelve a föld, a kovácsolt föld, a lengő nehéz.
S a szív a hang.

Csengés emléke száll. Az elme hallja:
Üllőt csapott a tél, hogy megvasalja
a pántos égbolt lógó ajtaját,
melyen a gyümölcs, a búza, fény és szalma,
csak dőlt a nyáron át.

Tündöklük, mint a gondolat maga,
a téli éjszaka.

Ezüst sötétség némasága
holdat lakatol a világra.

A hideg úrön holló repül át
s a csönd kihül. Hallod-e, csont, a csöndet?
Összekoccannak a molekulák.

Milyen vitrinben csillognak
ily téli éjszakák?

A fagyra tört emel az ág
s a pusztaság
fekete sóhaja lebben – –
varjucapat ing-leng a ködben.

Téli éjszaka. Benne,
mint külön kis téli éj,
egy tehervonat a síkságra ér.
Füstjében, tengve
egy ölnyi végtelenbe,
keringenek, kihúnyanak csillagok.

A teherkocsik fagyos tetején,
mint kis egérke, surran át a fény,
a téli éjszaka fénye.

A városok fölött
a tél még gőzölög.
De villogó vágányokon,

városba fut a kék fagyon
a sárga éjszaka fénye.

A városban felüti műhelyét,
gyártja a kínok szűrő fegyverét
a merev éjszaka fénye.

A város peremén,
mint lucskos szalma, hull a lámpafény,
kissé odább
a sarkon reszket egy zörgő kabát,
egy ember, üldögél,
összehúzódik, mint a föld, hiába,
rálép a lábára a tél...

Hol a homályból előhajol
egy rozsdalevelű fa,
mérem a téli éjszakát.
Mint birtokát
a tulajdonosa.

1933. január

Forrás: József Attila minden verse és versfordítása. Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest. 1980. A szöveggyűjtés Stoll Béla munkája.

1. József Attila idézett alkotása a *Medvetánc* (1934) című, általa összeállított gyűjteményes kötetben jelent meg. A mai József Attila-kiadások nem kötetekben, hanem keletkezésük sorrendjében közlik a verseket. Érveljen röviden az időrendi kiadás érvényessége mellett /és/vagy ellen! Válasza legalább négy megállapítást tartalmazzon!

A válasz megítélését nem befolyásolhatja sem a jelölt álláspontja, sem az a nézőpont, ami szerint a témát megközelíti (pl. az olvasó nézőpontja, a filológiai elvű megközelítés). Az értékelés fő szempontja az álláspont kifejtésének minősége.

Lehetséges válaszlemez:

- a kötetek szerinti megjelentetés a szerző (szerkesztő, kiadó) válogatási elveit tükrözi;
- az utókor számára a kötetek szerinti megjelentetés a korabeli egymásutániségot dokumentálja;
- az utókor egy-egy életmű teljes szöveganyagának közzétételére törekszik;
- ugyanakkor a kronológiai szerkesztéssel elvész a kötet-kompziciók sajátos többletjelentése;
- a fellelhető összes szöveget tartalmazó kiadás a kötetekben meg nem jelent verseket is tartalmazza (a József Attila-i életmű sajátosságai, pl. *kötetben meg nem jelent versek és „töredékek” viszonylag nagy száma*);
- az olvasó nézőpontjából a kronológiai olvasat más (teljesebb) ívet rajzol fel;
- a kétféle szerkesztési elvnek más lehet a „címetzítje”: pl. az olvasó/k szempontjából a kötetek szerinti megjelenés tudományos-filológiai szempontnak tűnhet.

Megjegyzés az értékelőknek:

A feladat megoldásában nem értékelési kritérium!

József Attila életében megjelent kötetei: *Szépség koldusa* (1922), *Nem én kiáltok* (1925), *Nincsen apám, se anyám* (1929), *Döntsd a tőkét, ne siránkozz* (1931), *Külvárosi éj* (1932), *Medvetánc* (1934), *Nagyon fáj* (1936)

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

A pontszám a válasz tartalmi minőségétől és a válaszselemek számától függően 1-1 ponttal csökken.

Téves, hiányzó válasz = 0 pont.

2. A magyar irodalomban jól ismert, elsősorban tematikai értelemben vett műfajt: a tájverset írja újra a *Téli éjszaka*. Hogyan viszonyul József Attila alkotása a tájleíró költemény tematikus és ábrázolási hagyományaihoz? Válasza legalább négy elemet tartalmazzon!

Lehetséges válaszselemek:

- tájleíró költemény a leíró költészet műfajcsoportja;
- a költemény témája főként vagy kizárólag a természeti táj, ember csak közvetve jelenik meg;
- a természeti környezet személyes mondanivalót, a leírton túlmutató értelmet jelenít meg;
- a 20. században a városi környezet is megjelenik ilyen formában;
- funkcióváltás: az érzelmi-gondolati kivetítés formája a leíró jelleg (pl. *Külvárosi éj*, *Elégia*);
- természeti és emberi táj egybeépül, elválaszthatatlanul összefonódik;
- a leírás egy benső állapot kivetítése, a metaforikus kép gyakran egy aktuális külső állapot leírása;
- József Attila tájverseiben a megjelentett látvány világállapotot, világerzést közvetít;
- a táj megjelenítése egzisztenciális létértelmezés.

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

A pontszám a válasz minőségétől és a válaszselemek számától függően 1-1 ponttal csökken.

Téves, hiányzó válasz 0 pont.

3. Ki a vers felütésének („*Légy fegyelmezett!*”) a címzettje? Válaszában legalább két értelmezési lehetőséget adjon!

Lehetséges válaszselemek:

- a felütés figyelmeztetése lehet a költői én önmegszólítása,
- a felütés lehet személytelen parancs is; („*Mintha felsőbb hatalmak hangja lenne* – írja Tamás Attila –, vagy valamilyen modern pokolra szálló új Dante kísérelője, aki az elébe táruló látványra készíti elő társát: »*Légy fegyelmezett!*«”)
- a felütés szigorú felszólítása közvetítheti, hogy a következőkben elénk táruló (vers)tájat csak erős lélekkel lehet „szemrevételezni”, elviselni;
- a felütés lehet egy belső monológ része is.

Adható a kért két értelmezés minőségétől függően 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Csak egy értelmezésre 2, 1, 0 pont adható.

Téves, hiányzó válasz 0 pont.

4. Milyen szókép lehet: „a sarkon reszket egy zörgő kabát” és az „Ezüst sötétség némasága/holdat lakatol a világra”? Nevezze meg az idézetek szóképeit!

a) „a sarkon reszket egy zörgő kabát”: szinекdokhэ, metonímia

Adható 2, 1, 0 pont. 2 helytálló megnevezés= 2 pont, 1 helytálló megnevezés = 1 pont.
Téves, hiányzó válasz 0 pont.

b) „Ezüst sötétség némasága/holdat lakatol a világra”: szinesztэzia, megszemélyesítés

Adható 2, 1, 0 pont. 2 helytálló megnevezés= 2 pont, 1 helytálló megnevezés = 1 pont.
Téves, hiányzó válasz 0 pont.

5. A versszöveget a kijelentő mondatok uralják. Mi a szerepe e modalitásnak, illetve az ezt megtörő két kérdő mondatnak? Kifejtésében legalább három elemre utaljon!

Lehetséges válaszlemek:

- az uralkodó modalitást a leíró műfajjal adekvát tárgyyszerű szemlélet indokolja;
- a kozmoszt és a jelen tárgyi valóságot egyszerre láttató „mérnöki” szemlélet a koncentrált figyelmet kifejező közlő módban nyilvánul meg;
- a lírai én a gondolkodás rendezettsége érdekében önmagára mért fegyelmeбől adódóan a kijelentő modalitás feszültségkeltő is;
- a szöveg egyik kérdő mondata („Hallod-e csont a csöndet?”) a kozmikus egyedüllét akusztikai-hangulati erősítése (alliteráció);
- a második kérdés „vitrin” motívuma (*Milyen vitrinben csillognak/ily téli éjszakák?*) a vers zárlatát készíti elő (az éjszakát „felmérő” ember távolságtartását).

Adható a válasz minőségétől függően 3, 2, 1, 0 pont.
Téves, hiányzó válasz 0 pont.

6. A vers egyik értelmezője, Bókay Antal szerint „A lét matematikai-logikai képlette vált, és valóban itt, a „Tündöklék, mint a gondolat maga, / a téli éjszaka” kijelentésben található a vers centrumát, kozmológiájának magvát.”

Egyetért-e a hasonlat idézett értelmezésével? Fejtse ki véleményét! Válaszában legalább négy-öt elemre utaljon!

A válasz értékelése nem függ attól, hogy a jelölt egyetért vagy nem ért egyet az idézett értelmezéssel.

Lehetséges válaszlemek:

Ha a jelölt egyetért az értelmezéssel:

- a lírai én precízen rögzíti és a gondolat erejével értelmezi a látványelemeken keresztül a létet;
- a világlátásban hangsúlyos a létet elemei összetevőire (képletére) lecsupaszító „mérnöki” szerep;
- a lírai én az értelem fölényével méri fel a létet (a kozmosztól a mindennapi tárgyi viláig);
- a gondolat „rideg” tündöklése valóban matematikai-logikai képlette sűriti a létet.

Ha a jelölt nem ért egyet:

- a fenti értelmezés a racionális költői szándék kizárólagosságát hangsúlyozza;
- csak racionális jelentésében fogja fel a gondolkodást;
- a költő megismerési pozíciója nem csak gondolati, intellektuális, hanem érzéki, hangulati, érzelmi;

- a téli éj ebben a felfogásban minden valóságtartalmától és érzéki-érzelmi megjelenítettségétől megfosztott konstrukció (logikai képlet);
- figyelmen kívül hagyja a kép által sugallt érzelmi többletjelentést.

Adható a válasz minőségétől függően 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Téves, hiányzó válasz 0 pont.

- 7. Szigeti Lajos Sándor írta „József Attila költészetének értelmezői gyakran kerülnek kapcsolatba egy sajátos jelenséggel, a költő érzeteinek hirtelen arányváltozásaival: a költő önmagát a létezés különböző szintjeire helyezi, s e szintek szemben állnak egy aránytalanul nagy vagy kicsiny világgal, azaz a költő maga is aránytalanul nagy vagy kicsi az így értelmezett világban.”**

Hozzon két példát a versből az ilyen típusú „összémérhetetlenségre”, és értelmezze egy-két mondatban, mi lehet az arányváltások szerepe!

Néhány lehetséges példa:

- kis darab vékony ezüstrongy – a világ ág-bogán
- a távolban /.../ hegyek – pihető moha
- hideg űr – összekoccannak a molekulák
- rozsdalevelű fa – mérem a téli éjszakát

A jelölt által választott példa, illetve példák értelmezésében minden helytálló válaszelemet fogadjunk el, ha a válasz utal a perspektívaváltásra.

Két példa értelmezése a válasz minőségétől függően 6, 5, 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Részleges megoldások:

Egy példa értelmezés nélkül = 1 pont.

Két példa értelmezés nélkül = 2 pont.

Csak egy-egy példa értelmezése = 3, 2, 1, 0 pont.

- 8. A mű záró képében (az utolsó öt sorban) közvetlenül megjelenik a lírai én. Értelmezze e záró képben megjelenő igealakot („mérem...”)! Válasza legalább három elemet tartalmazzon!**

Lehetséges válaszelemek:

- az egyes szám első személyű igealak utalhat az „éber virrasztásra”;
- ugyanakkor a felmért emberi és egyetemes táj meglehetősen vigasztalan képet mutat: így „birtokba vétele” nem nélkülözi az iróniát;
- az igealak jelentheti az egyén szorongató magányát (társadalmi és metafizikai értelemben egyaránt);
- az igealak mintegy összegzi az egész vers modalitására jellemző koncentrált gondolati fegyelmet.

Adható a válasz minőségétől függően 3, 2, 1, 0 pont.

3 jó válaszelem = 3 pont, 2 jó válaszelem = 2 pont, 1 jó válaszelem = 1 pont.

Téves, hiányzó válasz 0 pont.

9. [...] „Az elme hallja:

Üllöt csapott a tél, hogy megvasalja
a pántos égbolt lógó ajtaját,
melyen a gyümölcs, a búza, fény és szalma,
csak dőlt a nyáron át.”

Állapítsa meg az idézett szöveg tagmondatai közötti nyelvtani-logikai viszonyt!

Főmondat → 2 tárgyi alárendelés → 3 célhatározói alárendelés → 4 minőségjelzői alárendelés

Adható 3, 2, 0 pont.

1 pont nem adható. Csak egy nyelvtani-logikai viszony megnevezése 0 pont.

Téves, hiányzó válasz 0 pont.

10. A kozmosz, a kozmikus idő, a csillagos ég a költészet egyik alapmotívuma. Magyar költők műveiből idézzünk e motívumot megjelenítő részleteket. Nevezze meg az idézetek szerzőit!

a) Szerző:

Vörösmarty Mihály (*Csongor és Tünde*)

Mindenható sugárral a világ
Fölkelt ölemből; megrázkódtatá
A semmiségnek pusztaságait,
S ezer fejekkel a nagy szörnnyeteg,
A Mind előállt. Hold és csillagok,
A mennyi csodái lőnek bujdosók
Kimérhetetlen léghatárokon.

b) Szerző:

Vajda János (*Az üstökös*)

Csillagvilágok fénylő táborán át
A végtelenséggel versenyt rohan.
Forogni körbe nem tud, nem akar, hát
Örökké társtalan, boldogtalan!

c) Szerző:

Tóth Árpád (*Lélektől lélekig*)

Billió mérföldekről jött e fény,
Jött a jeges, fekete és kopár
Terek sötétjén lankadatlanul,
S ki tudja, mennyi ezredéve már.

d) Szerző:

Kosztolányi Dezső (*Szeptemberi áhítat*)

A csillagok, ma mondd, miért nagyobbak
s mint a kisikált sárgaréz-edények
a konyha délutánján mért ragyognak?
Mit akar tőlem ez a titkos élet?
Ki nyújtja itt e tiszta kegyeket?

Adható 4, 3, 2, 1, 0 pont.

Egy szerző helytálló megnevezése = 1 pont.

Téves, hiányzó válasz 0 pont.

Az idézetek forrása:

Bókay Antal: Énszerkezet, önteremtés – József Attila üzenete, www.mindentudas.hu
Sziget Lajos Sándor: A virrasztó költő. Tiszatáj könyvek, 2002.

A SZÖVEGALKOTÁSI FELADATOK ÉRTÉKELÉSÉNEK ELVEI

1. A szövegalkotási feladatok értékelése a teljesítménytartományokban közölt kritériumok, valamint az adott feladathoz tartozó lehetséges tartalmi elemek figyelembevételével történik.
2. A teljesítménytartományokon belül az értékelő dönt az elért pontszámról.
3. A lehetséges tartalmi elemek felsorolása nem jelenti azt, hogy a helyes feladatmegoldásban valamennyi elemnek szerepelnie kell. A lehetséges tartalmi elemekben adott választól eltérő minden jó megoldást értékelni kell!
4. A helyes feladatmegoldáshoz elégséges a részletezett tartalmi elemek szűkebb köre, és természetesen helyes válaszok lehetségesek a megadott tartalmi elemeken kívül is.
5. Az értékelő tanár a dolgozatban jelöli a szövegalkotási, a nyelvhelyességi és a helyesírási hibákat. A helyesírási hibapontok megállapításához a nyelvi-irodalmi műveltségi feladatsor és a szövegalkotási feladatok megoldásait együttesen kell figyelembe venni.

EGY MŰ ÉRTELMEZÉSE

Hogyan értelmezi Babits Mihály *Zrinyi Velencében* című műve az európai és a magyar kultúra közötti összetett viszonyt? Kifejtésében térjen ki arra is, milyen jelentőséget tulajdonít e kapcsolat jellegének alakulásában a magyar történelem és kultúra megidézett jelenségeinek!

Babits Mihály: *Zrinyi Velencében*

Szent Márk dicső terén, melyet mélán tapostam,
valaha réges-rég egy másik bús magyar,
méltóbb költő mint én, és hős mint senki mostan,
tiport hatalmasan, ki tudta mit akar!

Ki tudta mit akar s nem tudta, hogy a rosszban
Fogyhatlan a világ s nem tudta, hogy hamar
ide vágy vissza a földről, hol bármi sorsban
élni és halni kell; mely ápol s eltakar.

Ezt mind nem tudta még s árva honára gondolt,
s döngött csizmája a márványon s lelke tombolt,
látván sok harci jelt ős ívek oldalán.

Alkonyfelhő borult lagunára, piarcra,
felhőn az angyalok készültek már a harcra,
melyre a holtakat felkölté Alderán.

(Fogaras, 1908 késő ősze)

Forrás: Babits Mihály összegyűjtött versei. Szépirodalmi Könyvkiadó. 1977. Összegyűjtötte, a szöveget gondozta Belia György.

Elérhető: 25 pont**(25–20 pont)**

A vizsgázó az adott szemponthoz (problémához, kérdéshez, összefüggéshez) tartozó nyelvi, irodalmi tudás meggyőző alkalmazásával értelmezi a szöveget. Tanújelét adja ítéelőképességének, kritikus gondolkodásának.

Az értelmezés lényegi állításai kifejtettek, a példák, hivatkozások helyénvalóak, relevánsak. Az állításokat támogató érvek közül egy sem alapul fogalmi, logikai tévedésen.

A gondolatmenet világos, a felépítés logikusan előrehaladó. A globális és a lineáris kohézió egyaránt megvalósul a szövegben.

Az értelmezés írója egyértelműen, folyékonyan fogalmaz.

Az írásmű nyelvi, stíláriis regisztere egészében megfelel a feladatnak. A pontos mondat szerkesztés és a szóhasználat válaszkéssége lehetővé teszi az értelmes gondolatközlést.

(19–10 pont)

Az értelmezés tartja magát a tételben megjelölt szempontoz (problémához, kérdéshez, összefüggéshez).

Van törekvés a logikus kifejtésre, de a példák, következtetések nem támasztják alá kellő mértékben az állításokat. Az írásmű nem tükrözi írója kellő mélységű tudását az adott témáról.

Az írásmű szerkezeti egységeinek aránya nem hibátlan (*pl. a vizsgázó nem fektet elég hangsúlyt arra, hogy a fontos dolgokat kiemelve, elvlassza a kevésbé lényegesektől; a gondolatok közötti összefüggés helyenként nem világos*).

A szókinccs nem elég árnyalt, kifejező. Néhol mondat szerkesztési hibák nehezítik az írásmű megértését.

Nyelvi-nyelvtani hibákat is tartalmaz a megoldás.

(9–1 pont)

Az adott szempontoknak megfelelő értelmezés, kifejtés nem eléggé igényes (*pl. általánosságok, önis-méltés, fogalmi-tárgyi tévedés*).

Önálló véleményt az írásmű nem tartalmaz.

A főbb gondolatok nem különülnek el egymástól világosan (*pl. irányváltások, összefüggésbeli hiányosságok*).

A szegényes szókinccs és az igénytelen mondathasználat akadályozza az árnyalt kifejezésnek.

A hangvétel előbeszéd jellegű, nem felel meg az írott művel szemben támasztott igényeknek, követelményeknek.

Gyakran fordul elő nyelvi-nyelvtani hiba.

Lehetséges tartalmi elemek:

a *Zrínyi Velencében* alapszerkezete az „itt” és az „ott” (Itália, Velence és Magyarország) az evokált történeti és kulturális hagyomány és a jelen oppozíciójára épül:

- a lírai ént ambivalens érzelmek fűzik a jelenkori „otthoni” kulturális viszonyokhoz és költői szereplehetőségekhez;
- a vers felütésében már megjelenik a lírai én és a megidézett történeti alak térbeli és időbeli távolsága (*valaha—mostan, melán tapostam – típört hatalmasan*);
- az „itt”, az „innen” (Itália) az európai kultúra költőt ösztönző erejét is jelenti, összekapcsolódva a türelmetlenséggel (mindezt haza lehetne vinni);
- az „ott”, az „onnan” az elvágyódás az otthoni kulturális viszonyok közül;
- az Itália és Magyarország oppozíciót az „innen-oda” és az „onnan-ide” vágyódás tartja fenn;
- a lírai én *Zrínyi* alakmájában jeleníti meg (tárgyasítja) az „itt és ott” ellentétét, a hősként már meg nem élhető lehetőségeket („hős, mint ma senki”);
- *Zrínyi* alakjának és művének hazafias, hősi eposzának keretében még összeforrni látszott az egyetemes és a magyar költészet;

- a Zrínyi-Babits oppozíció megengedi, hogy a hazavágyódást Zrínyi alakjához, az elvágyódást Babitséhoz kössük;
- a lírai én Zrínyi hősi, robosztus alakját egy megállított időpillanatban idézi meg: („nem tudta, hogy hamar/ide vágy vissza”), a kulturális szakadék érzése még nem jellemzi a megidézetet;
- a jelen optikája a történelmi problematikát és a költészetet elhatárolja egymástól;
- a még együtt érvényesülő költő és a hős szerepe ellentétbe kerül a mai költőszereppel („hős, mint senki mostan”), a hajdani hősi szerep a jelenben már lehetetlen;
- ellentét a világ átförmálását lehetőségként számon tartó régi és az ezt lehetetlennek tartó jelenkori szemléletmód között;
- a jelenben a kulturális jelenlét és a meditálás, reflektálás lehetséges („Szent Márk dicső terén, / melyet melán tapostam”), ellentétben a Zrínyi alakhoz társított, a történelemből és Zrínyi eposzából egyaránt azonosítható céllal („ki tudta mit akar!”);
- a lírai én már reflektál a jelenben érzett kulturális különbségre (ez a reflexió Ady Endrét is megidézi);

a mű időszerkezete négy évszázad kor- és szerepértelmezését mutatja:

- a 16. század a hadvezér Zrínyi, az „athleta Christi” időszaka (az utolsó vsz. utalás a *Szigeti veszedelem* 15. énekére és Velence szelleme, díszletei révén Európára);
- a 17. századi költő Zrínyi, aki a „már – még nem” állapotban van, azaz ismeri már a 16. századi magatartásformát, de azt még nem, amit politikusként és hadvezérként később megtapasztal („rosszban fogyhatlan a világ”, a *hon árva*);
- a harmadik időszak a 19. század, a reformkor, mely a *Szózat* megidézésében van jelen; alapértéke a hűség és a ragaszkodás az itáliai nézőpontból „ott”-hoz;
- a reformkor megidézése a történeti események hazai kultúrabefolyásoló jellegére, szerepére is utal;
- a negyedik időszak a megírás jelene, a 20. század;
- a Zrínyi- alak evokálásának hagyománya: a költő-hadvezér Zrínyi alakját Kölcsey Ferenc tanulmánya (*Nemzeti hagyományok*, 1836) emelte be az újkori irodalmi közgondolkodásba, a Zrínyi a reformkori romantika egyik költőeszménye lett (Kölcsey, Vörösmarty);
- a *Zrínyi Velencében* Babits első kötetében (*Levelek Iris koszorújából*, 1909) jelent meg, 1908-ban Fogarason keletkezett, itáliai útjáról hazatérve; a kötetben több ún. „maszk”-verssel;
- a *Zrínyi Velencében* lírai éneke a költőstátust négy jellemzővel írja körül (odüsszeusi kíváncsiság, tudatosság, hősiesség, hazához való kötődés);
- a szonett is az Európához tartozás diszkrét jelzése (a szonett mint a Nyugat nemzedékének kedvelt – „nyugat-európai” – formája).

REFLEKTÁLÁS EGY (KOR)JELENSÉGRE

A történetmondás milyen ősi módjaira épülnek a különféle regény- vagy televíziós sorozatok? Milyen hatásmechanizmusokat alkalmaznak? Mi lehet az oka annak, hogy a különféle sorozatok különféle országokban és kultúrákban egyaránt népszerűek? Kifejtésében reagáljon az idézett gondolatra is!

„A szappanopera lényege az, hogy a hétköznapi élet idejét megfelelteti egy fiktív történet fiktív idejével. A sorozatokban múltó idő párhuzamos a hétköznapi élet idejével. Ez teremti meg azt a

helyzetet, ami által a fikció a hétköznapi élet realitásaival egyenértékű lesz.[...]. Ez a sajátossága éppen akkor a legabszurdabb, amikor a szappanopera világa a lehető legtávolabb esik a néző mindennapi világától.” (Bóna László: *A történetmondás mágiája*)

Forrás: Filmvilág 1993. 4. szám

Elérhető: 20 pont

(20–15 pont)

Az írásmű a témához tartozó nyelvi, irodalmi tudás alkalmazásával, átgondolt és meggyőző gondolatmenettel reflektál a tételben megjelölt szempontra (problémára, kérdésre, összefüggésre).

A vizsgázó tanítélet adja ítéloképességének, kritikus gondolkodásának, képes személyes reflexiókra, álláspont megfogalmazására.

A lényegi állítások kifejtettek, a példák, hivatkozások helyénvalóak, relevánsak. (Az állításokat támogató érvek közül egy sem alapul fogalmi, logikai tévedésen.)

A felépítés logikusan előrehaladó, a globális és lineáris kohézió egyaránt megvalósul a szövegben.

A nyelvi, stílárius regiszter egészében megfelel a témának, a témáról mondtattaknak.

(14–10 pont)

A dolgozat a témához tartozó nyelvi, irodalmi tudás alkalmazásával reflektál a tételben megjelölt szempontra (problémára, kérdésre, összefüggésre), de érvei, példái nem mindig támasztják alá kellő mértékben állításait.

A vizsgázó törekszik gondolatai pontos és változatos kifejezésére, de előfordulnak felületes kijelentések (*pl. a gondolatok közötti összefüggés helyenként nem világos*).

Az írásmű nem mindig tükröz kellő mélységű és részletességű tudást, sem a dolgozatíró véleményét.

A vizsgázó nem fektet elég hangsúlyt arra, hogy a fontos dolgokat kiemelje, ezért a szerkezet nem hibátlan.

A szókinccse nem eléggé árnyalt és kifejező.

Kisebbségi mondat szerkesztési, nyelvi, nyelvtani hiba is előfordul.

(9–1 pont)

A kérdés kifejtését, a reflexiók megfogalmazását akadályozzák az általánosságok, az önismétlés, esetleg tárgyi tévedés.

Az írásmű logikai érvelése, példái, hivatkozásai, az önálló vélemény megfogalmazása kevésbé meggyőzőek.

A főbb gondolatok nem különülnek el világosan egymástól.

Az író „elvéssz” a dolgozatban (*pl. irányváltoztatások, szövegösszefüggésbeli hiányosságok*).

A mondatok többnyire hosszadalmasak vagy zavarosak.

A nem eléggé változatos szókinccse akadályozza az árnyalt kifejezést.

A hangvétel élőbeszéd jellegű, nem felel meg az írott művel szemben támasztott igényeknek, követelményeknek.

Gyakran fordul elő nyelvi-nyelvtani hiba.

Lehetséges tartalmi elemek:

A kifejtés megítélését nem befolyásolhatja a jelölt (*elfogadó, kritikus stb.*) viszonyulása a különféle folytatásos sorozatokhoz.

- a televíziós sorozatokban megkülönböztetendők az egyetlen (vagy néhány) szereplő köré szerveződő, önmagukban zárt epizódokból álló, a novellaciklusokhoz hasonló sorozatok és a kezdő/záró ponttal rendelkező, ám a két végpont között tetszőleges számban növelhető részekből álló végtelenített/hosszútávú sorozatok;

- ez utóbbi a próbatételes kalandregény, illetve a hétköznapi kalandregény dramaturgiai sémájára épül;
- a történetmondás hatásában döntő, hogy az egyes részek miként kapcsolódnak egymáshoz;
- egy-egy rész vége felé általában nő a feszültség, de mielőtt elérné a tetőpontot, átmenetileg véget ér az elbeszélés, és a „folytatása következik”;
- ez a történetmondási szerkezet hasonlít a folyóiratokban közölt folytatásos regényekéhez;
- mindkettő azt a képzetet kelti, hogy a világ megjeleníthető a végtelen történetfűzerek műfajában;
- a folytathatóság és a folytatás ígérete arra biztatja a nézőt, hogy a következő rész sugárzásakor ismét kapcsolódjon be a történetbe (ennek révén tudhatja meg, hogyan végződik, vagy bonyolódik tovább a korábban előkészített helyzet);
- a feszültség megszakításának ez a formája az irodalmi elbeszélő hagyományból származik (pl. *Ezeregyéjszaka meséi*);
- a 19. században a folytatásos hírlapi regény révén (pl. Charles Dickens, Eugene Sue, Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Gárdonyi Géza) vált a tömegmédia elbeszélő formájává;
- mivel a naponta/napközben sugárzott sorozatokat, (amelyek Amerikában főleg a háziasszonyoknak szólnak), eredetileg többnyire a mosószergyártó cégek finanszírozták, szappanoperának („soap opera” vagy „daily soap”) kezdték nevezni őket, és nyomukban a televíziós sorozatokat általában;
- a szappanopera történetének középpontjában mindig egy-egy archetipikus helyzet: család (vagy egy átlátható számú kisközösség) tagjai állnak, akikhez időnként – egy-egy konfliktus erejéig – különféle epizód szereplők társulnak;
- a szereplők azonosítása néhány karakterisztikus külső jegy és belső tulajdonság alapján könnyű a néző számára;
- a televízió a megszakítatlan műsorfolyamban már különbséget tesz a napszakonként időzített és korosztályoknak szánt sorozatok között;
- a sorozatok népszerűsége több tényezővel magyarázható, például:
 - a konfliktusok a befogadó számára a „velem is megtörténhetett volna” vagy a „senkinek sem könnyű” felismerést adják;
 - a szappanoperák könnyen átlépik a különböző kultúrák határait (ld. a dél-amerikai sorozatok európai sikerét);
 - a sorozatok a legkülönbözőbb kultúrájú emberek mindennapjaiba képesek beépülni közös „realitásként”;
 - a tipizálható helyzetekben megjelenő szereplők viselkedési mintákat közvetítenek;
 - a sorozatok gyakran tematikusak (pl. *kórház-sorozatok, családtörténetek, a „gazdagok világa”*);
 - a néző bármelyik epizódnál bekapcsolódhat a sorozatfolyamba;
 - „életpótléknak” is felfoghatóak;
- a történetmondás lehetősége a mai elbeszélő irodalom egyik alapkérdése;
- a tömegkultúra hatásosan él a történetmondás folytatásos sémáiban rejlő lehetőségekkel.

GYAKORLATI ÍRÁSBELISÉG

Az utóbbi években – sok ellenhatás dacára – sokkal többen érdeklődnek a viselkedési szokások és szabályok iránt, mint korábban. Erről a témáról indul egy vitaforum egy fiataloknak szánt honlapon is.

Írjon további hozzászólásokra készítő vitaindítót a honlapra, melyben kifejti véleményét a viselkedés szabályok mai szerepéről és néhány szempontot is ad a vita további menetéhez!

Elérhető: 15 pont

(15–11)

Az írásmű tartalma megfelel a kommunikációs helyzetnek, a címzettnek.

A tartalmi elemek meggyőzőek, hitelesek, életszerűek.

Az írásmű megfelel az adott szövegfajta, műfaj szerkezeti, nyelvhasználati, stílusbeli normáinak (pl. a levélnek, a vitaindítónak, a kérvénynek, a hozzászólásnak).

(10–5 pont)

Az írásmű tartalma lényegében megfelel a kommunikációs helyzetnek, a címzettnek, de az érvek, indoklások nem eléggé meggyőzőek.

Az adott műfaj szerkezeti és nyelvhasználati, stílusbeli normáiból egy-két elem nem teljesül, de értelemzavaró, félreértésre okot adó hiba nem fordul elő.

(4–1 pont)

A tartalmi indoklások nem elégségesek (pl. szegényesek, kevésbé életszerűek).

Valamely formai hiba miatt kommunikációs „zárlat” léphet fel, az írásmű nem alkalmas a kívánt cél elérésére.

Formai elemek:

- a címzettek megszólítása;
- a választott hangnem és közlésmód egyenletessége;
- a meggyőző szándékot kifejező szövegtagolás;

Tartalmi elemek:

- a vitaindító műfajának megfelelő figyelemfelhívó felvezetés;
- a téma időszerűsége; indokoltsága;
- a témáról szóló személyes mondanivaló (hatásos) kifejtése, esetleg a meggyőző erőt fokozó példával;
- bekapcsolódásra készítő felhívó közlés;
- a további vita tematizálása; (esetleg egy-két kérdés megfogalmazása);
- esetleg technikai tudnivalók közlése a vitaforumot működtető honlapról.